

СТРАТЕГІЧНІ ПЛАНИ ТА НАМІРИ США ЩОДО АФГАНІСТАНУ ЯК ОСНОВНОГО ОСЕРЕДКА ТЕРОРИЗМУ У СВІТІ

У даній статті автор простежив еволюцію політики США стосовно Афганістану з 11 вересня 2001 року та проаналізував геополітичну стратегію Сполучених Штатів щодо цього регіону. Зроблено висновок, що головне завдання вторгнення в Афганістан так і не було виконано. Протягом 9 років США не змогли забезпечити мир і стабільність, хоча постійно збільшували свій військовий контингент у цій країні.

Ключові слова: Афганістан, США, Буш, тероризм, стратегічна політика, наркотрафік.

В данной статье автор проследил эволюцию политики США в отношении Афганистана начиная с 11 сентября 2001 и проанализировал геополитическую стратегию Соединенных Штатов в отношении этого региона. Сделан вывод, что главная задача вторжения американских войск в Афганистан осталась не выполненной. На протяжении 9 лет США не смогли обеспечить мир и стабильность, хотя постоянно увеличивали военный контингент в этой стране.

Ключевые слова: Афганистан, США, Буш, терроризм, стратегическая политика, наркотрафик.

In this article the author traced the evolution of U.S. policy on Afghanistan starting 9/11 and analyzed the U. S. geopolitical strategy concerning this very region. The conclusion is made, that the main task of intrusion of the American armies to Afghanistan has remained not executed. During 9 years the USA could not provide the world and stability though constantly increased a military contingent in this country.

Key words: Afghanistan, USA, Bush, terrorism, strategic policy, drug trafficking.

За останні 10 років проблема тероризму та боротьби з ним досягла критичної форми, а за Афганістаном після 11 вересня 2001 року закріпився образ джерела тероризму. Афганістан був, є і, в доступній для огляду перспективі, буде залишатися одним з головних джерел загроз національній безпеці країн Центральної та Південної Азії, та й усього Середнього Сходу. Разом з тим Афганістан займає вкрай важливе стратегічне положення. По суті, він знаходиться на роздоріжжі між колишньою радянською Середньою Азією та Пакистаном, Індією та Китаєм. Контролюючи Афганістан, можна контролювати зону Перської затоки, в тому числі Іран, Центральну Азію, Китай і значну частину Росії. Через це виникає багато думок з приводу того, що Сполучені Штати, добре усвідомлюючи ці факти, починаючи війну з Афганістаном під приводом боротьби з тероризмом, мали заздалегідь сплановану стратегію свого просування на територію даного регіону.

Дослідники мають різну точку зору щодо справжніх намірів США і чи були ці наміри ширими та Джордж Буш-молодший прагнув розпочати широкомасштабну війну з тероризмом, чи дійсно війна з тероризмом була завуальована на-

мірами США здійснити військову інтервенцію до Афганістану та здобути контроль у цьому регіоні.

З огляду на те, що запропонована тема дослідження є досить суперечливою, дослідники розходяться в єдиній думці щодо зазначеної проблеми. Саме тому метою даного дослідження є аналіз зовнішньополітичного курсу США щодо Афганістану після вересневих подій 2001 року.

11 вересня 2001 р. терористи-смертники, пов'язані з організацією «Аль-Каїда», організували терористичні атаки на Нью-Йорк і Вашингтон. Ці теракти стали своєрідною віхою в новітній історії США, та, мабуть, і всього сучасного світу. Спочатку вони викликали шоківу реакцію в американському суспільстві і гарячкові зусилля щодо забезпечення безпеки країни. Але потім, через кілька місяців, прийшов час і для глибокого переосмислення проблем, що виникли, побудови кардинально нової системи національної безпеки, розробки та здійснення нової стратегії [1].

Після зазначених терактів президент США Дж. Буш висунув талібам ультиматум: у найкоротші терміни видати американському правосуддю бен Ладена, а також усе керівництво Аль-Каїди. 21 вересня таліби відповіли відмовою, заявивши, що

американці не надали достатньо вагомих доказів причетності цієї організації до атак у Нью-Йорку і Вашингтоні. Джордж Буш оголосив у країні надзвичайний стан і заявив, що США готує акцію відплати за терористичні акти. Мова йшла не про окремі удари, а про широкомасштабну військову кампанію. Головним винуватцем був оголошений терорист № 1 Усама бен Ладен, який переховувався в Афганістані [2].

Підставою для введення американських і британських військ до Афганістану послужила резолюція ООН №1368 від 12 вересня 2001 року, що санкціонувала міжнародну антитерористичну кампанію у відповідь на руйнування Всесвітнього торгового центру в Нью-Йорку. Трагедія 11 вересня, що послужила приводом для введення військ до Афганістану, відразу перетворила Сполучені Штати в захисника всього цивілізованого світу від загрози тотального тероризму.

Сполучені Штати отримали переконливу військову перемогу в першій фазі війни проти тероризму в Афганістані. Бойові операції, що почалися менш ніж через місяць після терактів, увінчалися до середини листопада поваленням влади талібів у Кабулі.

Адміністрація США в 2001 році сформулювала те, що саме входило в її завдання. Загальною військовою метою війни проти тероризму було «завдати поразки тим, хто здійснює тероризм і тим, хто покриває і допомагає їм». Військові завдання США в Афганістані полягали в тому, щоб, як заявив заступник міністра оборони США П. Вулфовіц, «позбавити терористів притулку, де вони можуть у повній безпеці планувати, готувати кадри і організувати теракти, захопити, знищити терористів і ліквідувати середовище, в якому вони множаться».

На той період США поставили ще низку інших завдань серед яких: не окупувати Афганістан і не нав'язувати йому остаточну форму правління. Сполучені Штати готові були визнати навіть недемократичний устрій післявоєнного Афганістану за умови, якщо країна не буде більше служити базою для діючих проти США терористів, тобто створення демократичних інститутів в Афганістані не було необхідною умовою успіху. До тих пір, поки не буде забезпечено досягнення цієї мети, Сполучені Штати повинні були б зберігати активну військову присутність в Афганістані. Коли ця мета була б досягнута, США переглянули б свій військовий внесок [3].

Але що ж можна сказати зараз, коли пройшло вже більше 9 років з часу цих подій? Багато хто вважає, що напад на Афганістан був невинуватим, що США заздалегідь мали стратегічні цілі щодо цього регіону.

Після подій 11 вересня Вашингтон створив широку антитерористичну коаліцію і, безумовно, здобув ефектну перемогу, епохальну значущість якої додали ще й засоби масової інформації. В результаті операцій «Непохитна свобода», яку було розпочато 7 жовтня 2001 року й «Анаконда» з 2 березня 2002 року «сили зла» (вина яких, щоправда, до кінця не була доведена) були приблизно покарані, кров безневинних жертв терактів 11 вересня відкуплена,

режим талібів був повалений, а бойовики «Аль-Каїди» розчинилися на теренах Афганістану.

Проте, ніколи ще в бюджеті США не виділялося так багато коштів на військові цілі – стільки ж, скільки у всіх інших країнах світу, разом узятих. США щільно влаштувалися там, де ще ніколи не ступала нога американського солдата: в самому Афганістані і в сусідній Центральній Азії. Для далекосяжних геополітичних цілей США Центральна Азія дійсно являла неабияку цінність.

У 2002 році адміністрація Буша ухвалила два документи, які визначали стратегію США щодо цього регіону: «Акт на підтримку свободи в Афганістані», в якому підкреслюється намір США сприяти становленню демократії і громадянського суспільства «не тільки в Афганістані, але й у всій Центральній Азії», і «Стратегія національної безпеки», що підтверджує геополітичні інтереси США в Каспійському і Центральноазіатському регіонах, а також готовність Вашингтона їх рішуче відстоювати. Таким чином, можна зробити висновок про те, що після 11 вересня зовнішньополітична лінія Сполучених Штатів Америки в Центральноазіатському регіоні була націлена на вирішення наступних завдань: використання сприятливої для США військово-політичної кон'юнктури, що склалася в ході антитерористичної операції для всебічного зміцнення відносин із країнами Центральноазіатського регіону; створення умов, при яких інші зовнішні сили, насамперед, Росія та Китай, не змогли б контролювати і направляти розвиток процесів у Центральній Азії на шкоду американським інтересам; розширення і модернізація наданих збройним силам США військових баз і отримання додаткових військових об'єктів у регіоні; забезпечення американському бізнесу доступу до паливно-енергетичним та інших ресурсів Центральної Азії; відкриття ринку Центральноазіатського регіону для американських інвестицій, товарів і послуг, стимулювання структурних економічних реформ. США всіма силами намагалися посилити свій вплив у Центральній Азії, закріпити в регіоні свої збройні сили, через розгалужену мережу неурядових організацій та різних фондів, а також розвиваючи співпрацю з іншими великими гравцями в цьому регіоні, створити тут міцну платформу, на яку могли б спиратися у своїй експансіоністській політиці [4].

США досягли головної мети, заради якої починалася операція в Афганістані. Вони закріпилися в Середній Азії і Прикаспії на довготривалій основі. Можна впевнено говорити про довгострокову оренду (строком на 25 років) баз в Узбекистані, створення військових баз США в Киргизії (без точного терміну оренди), використанні низки аеродромів у Таджикистані і переговорах про розгортання баз у Казахстані та Азербайджані. Відповідно до двосторонніх угод, укладених США з республіками Середньої Азії, американці мають право вводити на їх територію необмежену кількість військово-службовців, які не підлягають оглядові, вільні від візового режиму, мають право носіння зброї, мають імунітет від місцевого законодавства [5].

Відновлення Афганістану – це непоганий бізнес для американців. Щедрою рукою надавши допомогу країні, уряд разом з тим продає за ці ж гроші

продукцію американських виробників, і збирає потім з прибутку цих виробників податки до бюджету. Дорожній проект, вартістю 180 млн доларів виконує американська компанія «Луїс Бергер груп», запрошена Агентством США з міжнародного розвитку. На будівництві будинків, шкіл і лікарень теж працюють американські компанії. США постачає будматеріали та обладнання, завозяться американські медпрепарати та медичне обладнання. Американці озброюють афганську армію Хаміда Карзая і дають на це 150 млн доларів. Озброєння, як не дивно, купується також у американців. Це звичайна практика, випробувана в цілій низці держав, починаючи з Китаю Чан Кай-ши, і завершуючи Ізраїлем, коли США надавали допомогу на створення армії, і тут же продавали озброєння і спорядження за цінами, які в 3-4 рази перевищують ціни для армії США [6].

Чому в якості мети ударів США вибрали саме Афганістан? Російські аналітики вважають, що контроль над Афганістаном є дуже вигідним для США в геополітичному плані. Геополітичне положення Афганістану дозволяє впливати на ситуацію в Сінцзян-Уйгурському автономному районі Китаю, на обстановку в центральноазиатських державах, на політику Ірану та Індії. Далеко не випадково паралельно з бойовими діями в Афганістані загострилися відносини Індії та Пакистану. Нарешті, закріпившись в Афганістані і Центральній Азії, США отримали додаткову можливість чинити тиск на Росію. Один з ідеологів геополітичної доктрини США Джошуа Стронг у 1885 році випустив роботу, визначальну довгострокову політику США. Саме там була поставлена мета – досягнення світового панування. Потім найбільш відомий геополітик кінця XIX – початку XX ст. адмірал Альфред Мейхен розвинув цю теорію, уточнивши, що територія Євразії, перш за все, Росії, є серединою земної кулі. Він дійшов висновку, що без установлення контролю над цією територією не можна керувати світом. Саме Мейхен висунув план «Петля Анаконди». Далеко не випадково і операція Пентагону в Афганістані і Центральній Азії носить назву «Анаконда» [7].

Російські дослідники вважають, що Афганістан – це частина плацдарму, який США створює в регіоні Каспійського моря проти Росії і Китаю [8].

Багато хто пов'язує війну в Афганістані з нафтогазовими інтересами. В Центральній Азії знаходяться 40 % усіх світових родовищ природного газу і багаті поклади нафти. Але щоб скористатися цими багатствами, необхідні нафтопроводи і газопроводи, які пролягли б через територію Афганістану. Зруйнований тридцятирічної війною Афганістан може приносити мільярдні прибутки в тому випадку, якщо його розглядати як частину газотранспортної артерії між Туркменією, Китаєм та Індією. Провести газопровід у воюючому Афганістані і неспокійному Пакистані – здається, на перший погляд, ідеєю, м'яко кажучи, утопічною. Однак Трансафганський газопровід – це важлива ланка в битві за енергоресурси. Фахівці впевнені, що цей проект за його вдалої реалізації змінить геополітичний вигляд усього Євразійського простору.

Недивний підвищений інтерес до цієї країни нафтових компаній і, зокрема, американської компанії Unocal. Політолог А. Паршев дотримується цієї думки і вважає, що Хамід Карзай аж ніяк не випадково очолив країну після падіння режиму «Талібан». За даними видання El Mundo, новий прем'єр-міністр Афганістану в свій час працював для американської Unocal. Крім того, він тісно співпрацював із ЦРУ і Пентагоном у 80-х роках [9].

Існує також думка, що США вторглися до Афганістану не з ціллю покінчити з «Талібаном» і бен Ладеном, а з метою використовувати країну для транспортування нафти з Каспійського басейну. США, проте, зіткнулися з такою реальністю, яка перетворила їх проект в одну велику проблему, внаслідок чого Вашингтону довелося розвернутися згодом у бік Іраку. Сьогодні ми бачимо, що Афганістан існує за рахунок торгівлі опіумом, який удосталь виростає в країні. Варто зазначити, що з 1996 до 2001 р. (період правління талібів) виробництво опіуму впало з 2200 тонн до 185 тонн. На противагу цьому, з 2001 до 2009 р. (період присутності американських військ) виробництво опіуму зросло з 185 тонн до 6900 тонн [10].

Американці стверджують, що впевнено «утримують» ситуацію й активно «впливають» на ситуацію в країні. Неодноразово різні посадові особи від командувача ОКВС США в Афганістані генерала Томмі Френкса до самого президента Буша заявляли і про свою повну підтримку адміністрації Карзая і «довірі» його уряду. При цьому понад 70 % прибутків афганських чиновників всіх рівнів і до 90 % всієї валюти циркулюючої тут є «героїновими» грошима. Варто зазначити, що один із найближчих сподвижників Хаміда Карзая, губернатор провінції Герат Ісмаїл Хан, колишній моджахед, контролює 10 % афганського героїнового ринку і має в Гераті та його околицях більше 15 лабораторій з переробки опіуму [11].

З 2003 року обсяг виробництва наркотиків у країні виріс у 44 рази. Річний прибуток від незаконного обігу афганських наркотиків досяг \$ 3 млрд. Афганські наркоторговці забезпечують 90 % світових поставок опіуму.

Отже, можна зазначити, що США заробляють величезні гроші на наркотиках, використовуючи власні збройні сили. Маршрути транспортування наркотиків, як не дивно, збігаються саме з тими країнами, в яких знаходяться американські військові – Ірак, звідки вони йдуть до Боснії та Герцеговини, Косово, Німеччини, Іспанії, Киргизії і так далі. Іншими словами, прямий маршрут транспортування наркотиків точно збігається з районами, де знаходяться американські військові бази. Циркуляція наркотиків у світі між військовими базами в США не піддається практично ніякому контролю.

Криза в Афганістані, як і раніше, залишається однією з найважливіших проблем міжнародної політики. Результатом антитерористичної кампанії США стали нова активізація терористичних, екстремістських угруповань, організованої злочинності, контрабанди зброї, багаторазовий ріст виробництва наркотиків, нелегальної міграції та інших загроз

безпеки як для самого Афганістану, так і для всіх країн євразійського континенту. Це змушує активізуватися держави, які є сусідами Афганістану, для яких афганське врегулювання є життєво необхідним [12].

Стабільність в Афганістані можна забезпечити тільки шляхом переговорів та пошуку компромісів, а також сприянням економічному розвитку країни. На думку таджицького експерта Х. Холікназарова, США повинні активно залучати країни, що межують з Афганістаном, у переговорний процес з врегулювання афганського конфлікту, в ході якого могли б підписати угоду про виведення своїх і коаліційних військ з Афганістану (після повного роззброєння руху талібан та «Аль-Каїди»).

При вирішенні складної афганської проблеми недостатньо уваги приділяється реально існуючим складним геополітичним факторам, що серйозно впливає на обстановку в країні. Практично Афганістан виявився абсолютно «розірваний» за кількома напрямками. На півдні країни посилює свій вплив Пакистан. Іран досі контролює західні провінції. На півночі країни панують таджики й узбеки, які прагнуть перешкодити проникненню туди пуштунів. Центр Афганістану намагаються контролювати урядові сили, а на північному сході Афганістану зіткнулися інтереси Китаю та Індії, для яких у

цьому регіоні зосереджені джерела загроз – бази підготовки бойовиків, екстремістських сил. Очевидно, не можна ігнорувати де-факто існуючі геополітичні реалії Афганістану, тобто необхідно враховувати існуючу децентралізацію, при якій влада Кабула досить слабка на периферії країни. Можливо, для ефективного управління країною необхідне створення в Афганістані автономних районів і надання країні статусу нейтральної держави. Надання максимуму автономії деяким етнічним групам країни заради збереження політичної стабільності в районах афганської півночі найбільшою мірою відповідає геополітичним інтересам як західних, так і північних сусідів Афганістану.

Таким чином, тільки комплексне співробітництво всіх зацікавлених в афганському врегулюванні акторів здатне розв'язати «афганський вузол» і забезпечити стабільність у Центрально-Євразійському регіоні.

Проте головне завдання вторгнення в Афганістан так і не було виконано. Сполученим Штатам усе ще не вдається захопити «терориста № 1» і його сподвижників. Минуло більше 9 років з моменту вторгнення до Афганістану, протягом яких США не змогли забезпечити мир і стабільність в країні, хоча адміністрація США постійно збільшує свій військовий контингент в Афганістані.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сербиненко Д. В. Кризис системы национальной безопасности США после 11 сентября 2001 года. Поиск выхода [Электронный ресурс] / Д. В. Сербиненко. – Режим доступа : <http://www.humanities.edu.ru/db/msg/62996>.
2. Кабанников А. Как американцы ведут военные приготовления к операции возмездия? / А. Кабанников // Комсомольская правда. – 2001. – 21 сентября.
3. После победы: роль Америки в будущем Афганистана [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.erfolg.ru/polit/bull_28_04.htm#top.
4. Вязгина Е. США и Центральная Азия [Электронный ресурс] / Е. Вязгина // Время востока. – 2007. – 22 августа. – Режим доступа : <http://www.easttime.ru/reganalitic/1/90.html>.
5. Наумов В. Несгибаемая свобода в действии [Электронный ресурс] / В. Наумов // Черная Сотня. – 2002. – № 98. – Режим доступа : http://www.patriotica.ru/enemy/naumov_svoboda.html.
6. Верхотуров Д. Американская политика в Афганистане. Каков ее характер? [Электронный ресурс] / Д. Верхотуров. – Режим доступа : <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1072518180>.
7. Цель США – хаос в мире: беседа Александра Казинцева с вице-президентом Академии геополитики генерал-полковником Леонидом Ивашовым // Наш современник. – 2002. – № 9. – С. 222–227.
8. Почему Афганистан? Геополитическое значение этой страны [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://fractal-vortex.narod.ru/Afghanistan/why_discuss_Afghanistan_Rus.htm.
9. Паршев А. П. Почему Америка наступает [Электронный ресурс] / А. П. Паршев. – Режим доступа : <http://lib.ru/POLITOLOG/PARSHEW/amerika.txt>.
10. Нателла Озова. Конференция по Афганистану: Запад купит Талибов? [Электронный ресурс] / Озова Нателла. – Режим доступа : <http://globalist.org.ua/novosti/geopolitical-news/konferenciya-po-afganistanu-no31074.html>.
11. Шурыгин В. Афганистан: Буш, ложь и героин [Электронный ресурс] / В. Шурыгин // Завтра. – № 3(478). – Режим доступа : <http://www.zavtra.ru/cgi/veil/data/zavtra/03/478/41.html>.
12. Майтдинова Г. М. Афганский вектор политики безопасности ШОС в Центральной Азии [Электронный ресурс] / Г. М. Майтдинова. – Режим доступа : [http://proceedings.usu.ru/?base=mag/0080\(04_\\$03-2010\)&xsl=showArticle.xslt&id=a20&doc=../content.jsp](http://proceedings.usu.ru/?base=mag/0080(04_$03-2010)&xsl=showArticle.xslt&id=a20&doc=../content.jsp).

Рецензенти: д.і.н., професор А. І. Колісниченко;
д.політ.н., професор О. В. Шевчук.

© Коршун І. Г., 2011

Надійшла до редколегії 03.12.2010 р.